

ОРГАНІЗАЦІЯ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

¹Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Анотація. У статті досліджено нинішній стан організації просторового планування територій України на місцевому, регіональному та державному рівні відповідно до затверджених цілей сталого розвитку в умовах глобалізації світової економіки.

Ключові слова: сталий розвиток територій, територіальна громада, стратегія сталого розвитку, соціально-економічний розвиток, цілі сталого розвитку; конкурентоспроможність регіону.

ORGANIZATION OF SUSTAINABLE SPATIAL PLANNING OF THE TERRITORIES OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION OF THE WORLD ECONOMY

Abstract: In article examines the current state of the organization of spatial planning of Ukraine at the local, regional and state levels in accordance with the approved goals of sustainable development in the context of globalization of the world economy.

Keywords: sustainable development of territories, territorial community, sustainable development strategy, socio-economic development, Sustainable Development Goals, competitiveness of the region.

«...сталий розвиток, це такий розвиток, за якого задоволення потреб теперішніх поколінь не має ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби, ...це економічна стабільність у гармонії із соціальним благополуччям та екологічною безпекою».

САМІТ В РІО-ДЕ-ЖАНЕЙРО, 1992

Процес глобалізації світової економіки вводить нові закономірності і змінює рівні відповідальності за організацію просторового розвитку територій. Світова економіка призводить до посилення ролі та відповідальності місцевих громад в економічному розвитку локальних територій на місцевому, регіональному, державному та міжнародному рівні. Українське суспільство впевнено усвідомлює, що соціально-економічний розвиток країни залежить від можливості, обізнаності, бажання та зацікавленості громад займатися місцевим розвитком. У зв'язку із завершенням процесів децентралізації, впровадження нового адміністративного поділу, практична реалізація принципу повсюдності місцевого самоврядування покладає на лідерів громад відповідальність за сталий соціально-економічний розвиток.

Територіальні громади перетворились із об'єкта управління на суб'єкт управління, тому самостійно мають забезпечувати конкурентоспроможність територій та інвестиційну діяльність враховуючи розвиток трьох взаємно підсилюючих пріоритетів:

- розумний розвиток (що базується на знаннях та інноваціях: неформальна освіта, розумна громада розумне місто, розумний будинок т.п.);
- сталий розвиток (що забезпечує більш ефективне використання ресурсів та конкурентоспроможність відповідно до 17 цілей сталого розвитку далі – ЦСР) [1];
- всеохоплюючий розвиток, (що веде до зростання рівня зайнятості економічно активного населення, соціальної та територіальної цілісності).

Всі вищезазначені пріоритетні напрямки є невід'ємною складовою моделі сталого розвитку територій, тобто це процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації економічної, соціальної та екологічної складової з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь [2].

Термін «сталий розвиток» офіційно був прийнятий на Всесвітній конференції ООН навколишнього середовища і розвитку, що проходила у Ріо-де-Жанейро [3]. Це стало результатом багаторічної наукової, аналітичної та політичної роботи.

Отже, як регіон, так і громада, які раніше були лише об'єктами державної регіональної політики

та реципієнтами централізовано перерозподілених ресурсів розвитку, наразі набувають власної суб'єктності. І ця суб'єктність може бути важливою складовою як генератор синергетичного ефекту для просторового, регіонального та загальнонаціонального розвитку, так і гальмом такого розвитку через дезорганізуючий вплив на взаємодію основних акторів на регіональному та загальнонаціональному рівнях розвитку. На жаль, таке гальмування у процесі перенесення на громади функцій цілепокладання їхнього власного розвитку не є для України унікальним явищем [4].

Брак управлінської компетентності та системності серед керівників нерідко призводить до «замикання» громад у вузьких рамках вирішення назрілих проблем власного розвитку. Не секрет, що саме від керівника та його управлінської компетентності залежить успішний розвиток територій і регіонів. Управління як мистецтво пов'язана зі здатністю керівника вирішувати управлінські завдання неповторно, оригінально, талановито, з найменшими втратами сил і засобів, високою результативністю, що значною мірою зумовлено особистими якостями і характеристиками керівника, рівнем його професійної підготовки як управлінця.

Серед актуальних проблем новостворених територіальних громад слід зазначити:

- надмірна приземленість вибору внутрішніх пріоритетів розвитку: потенційний ресурс розвитку витрачається на залагодження потреб благоустрою територій, соціальних об'єктів, як максимум – дорожньої інфраструктури;

- формальність стратегування – через брак стратегічної культури та стратегічного мислення. Створення стратегічних планів суто з метою отримання централізованого фінансування під певні проекти – прямий шлях до втрати можливого системного ефекту від цих проектів;

- неефективність рішень з ухилом у бік територіальної автаркії – через брак довіри між територіальними спільнотами, інерційність вузького територіального мислення, відсутність інформаційного обміну, невміння застосовувати синергетичні підходи, зокрема міжмуниципальної співпраці;

- обмеженість практичної спроможності громад – як через об'єктивну затримку секторальної децентралізації та надмірну централізованість багатьох суттєвих процесів (яка може формуватися і адміністративними регуляціями, і монополізацією приватним бізнесом), так і через невміння чи й небажання скористатися доступними (у т.ч. альтернативними) засобами розширення спроможності громад у секторальних вимірах;

- відкрита чи прихована внутрішня конфліктність громад (політична складова) – через надмірний пресинг бізнесу, адаптацію громад до впливу потужних олігархічних інтересів, формування власного «місцевого олігархату», внутрішню нерівномірність розвитку тощо;

- відсутність розробленої системно-покрокової інструкції щодо організації сталого просторового розвитку територій;

- небажання представників місцевої влади підтримувати або продовжити вдало реалізовані проекти, або ініціативи попередньої влади.

Досвід засвідчує, що «стандартно» спроможні громади переважним чином схильні продовжувати розвиток у рамках традиційних моделей, оптимізуючи, часто вельми успішно, використання наявних ресурсів. Вони мають досить слабку мотивацію до диверсифікації джерел існування та інновацій в управлінні, схильні бути пасивними реципієнтами політик, сформованих на вищих рівнях врядування. Їм притаманні поширення патерналізму та від ресурсне стратегування та планування розвитку, за якого стратегія розглядається як організаційний план спрямування наявних ресурсів громади, що не передбачає структурних змін.

Громади, які мають проблеми з досягненням спроможності, набагато більше схильні народжувати нові ідеї та моделі розвитку. Вони позбавлені патерналістських очікувань та схиляються до того, що влада насамперед повинна «не заважати» розвиткові громади. В таких умовах значно ймовірніше застосування ресурсоутворювальних стратегій, завданням яких є генерування ресурсів, які мають бути спрямовані на досягнення стратегічних цілей. Водночас сильніший і ризик зациклення таких громад на вирішенні внутрішніх проблем, тому вони не менше потребують збалансованих політик регіонального розвитку, проте значно вимогливі до їх змісту.

Перехід громад на модель сталого розвитку значною мірою залежить від наявного потенціалу розширеного відтворення ресурсної бази соціально-економічного піднесення на новій інституціональній і технологічній основі. Досвід передових країн та наслідки структурної і системної перебудови більшості сегментів національного господарства свідчать, що реальні зрушення в напрямі формування передумов сталого розвитку як держави в цілому, так і окремих регіонів можливі лише за

умови нарощення не лише виробничого, а й природно-ресурсного, демографічного, науково-технічного, рекреаційного, інформаційного та соціально-культурного потенціалу. Тобто, мова йде про всі складові соціально-економічного потенціалу, а також людський фактор та інституціональні зміни в системі економічних відносин при виборі пріоритетів переходу національного та регіональних господарських комплексів на модель сталого розвитку [5].

Нова світоглядна парадигма, на якій ґрунтується організація сталого просторового планування територій, є політичною та практичною моделлю такого розвитку всіх країн світу, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Ця модель орієнтована на досягнення оптимального балансу між трьома складовими розвитку – економічною, соціальною та екологічною. ЦСР базуються на політичних, економічних, соціальних, екологічних, моральних і культурних цінностях, властивих українському суспільству.

Наразі ситуація у сфері публічного управління сталим розвитком в Україні характеризується: відсутністю координації публічної політики у сфері сталого розвитку на всіх рівнях; неузгодженістю регіональних і місцевих стратегій розвитку із національними ЦСР; неможливістю здійснювати вимірювання поточного стану, оцінювання проблеми для стратегічного планування сталого розвитку регіонів та громад, а також прогресу досягнення ЦСР на регіональному та локальному рівнях на основі узгоджених підходів визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку регіонів та громад.

Зазначені проблеми посилюються відсутністю в Україні ефективних механізмів визначення стратегічних пріоритетів та системи стратегічного планування, що охоплює всі рівні й узгоджує як процеси та програми на національному, субнаціональному та локальному рівнях, так і їх ресурсне забезпечення. Значна кількість програм, розроблених на всіх рівнях, зумовлює розпорошеність бюджетних ресурсів, а самі ці програми системно недофінансовуються та не виконуються, що перетворює їх на формальні. Запровадження процесу формування нормативно-правових засад щодо досягнення ЦСР в Україні розпочалось і прийняттям Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722, яким передбачено необхідність забезпечення дотримання ЦСР до 2030 року та визначення їх «орієнтирами для розроблення проєктів прогнозних і програмних документів, проєктів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України», а також упровадження дієвої системи моніторингу реалізації ЦСР [2]. Слід зауважити, що цей Указ Президента в імплементаційній частині передбачає залучення урядових органів влади та наукових спільнот, проте в документі не йдеться про включення в цей процес регіонального рівня, громад та підприємств і організацій [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS:
URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>;
2. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Документ 722/2019, чинний, поточна редакція — Прийняття від 30.09.2019 :
URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html;
3. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку:
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455
4. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування/Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко/Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с;
5. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп./Д 11 [Шевченко О.В., Романова В.В., Жаліло Я.А. та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук Я.А. Жаліло. – Київ : НІСД, 2020. – 153 с. ISBN 978-966-554-344-2;
6. Романюк С. А. Регіональний розвиток і децентралізація: теоретичні та практичні аспекти. Регіональна економіка. 2014. №3. С. 10–18 ; Романюк С. А. Основні напрями трансформації регіональної політики Європейського Союзу. Економіка и управление. 2013. № 2. С. 76–82. С. 80.

Кондратьєва Ганна Вікторівна, аспірант кафедри менеджменту та логістики, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, e-mail: khv1804@gmail.com

Kondratieva Hanna Viktoriwna – postgraduate student at the Department of Management and Logistics, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, e-mail: khv1804@gmail.com.